

מערך שיעור - אתיקה של בחירות

לפניכם שני שיעורים העוסקים ב"אתיקה של בחירות". יש אפשרות להעביר כל שיעור כשיעור בודד, וישנה אפשרות להעבירו את השיעורים כמערך נבנה. שיעורים אלו יכולים להיות כחלק משיעורי מחשבת ישראל, שיעורי חינוך ושיעורי אזרחות. השיעורים מיועדים לכיתות הגבוהות - כיתות י"א – י"ב.

שיעור ראשון:

הגינות בקמפיין פוליטי.

ברקע השיעור עומדות השאלות הבאות: האם באמת ניתן לייצר "פוליטיקה הוגנת"? האם הגינות מלאה אפשרית בפוליטיקה בכלל ובמערכת בחירות בפרט?

למורה:

רעיון מרכזי ומארגן בשיעור:

הגינות במהותה פועלת גם כאשר הדבר אינו תואם את האינטרס המידי שלי. זה נכון בעניינים ממוניים, אישיים, חברתיים וגם פוליטיים.

מטרות - ערכים:

1. הגינות השיח הפוליטי כמרכיב חשוב בציבוריות הישראלית.
2. מורכבות: העולם אינו שחור לבן גם כשמגיעים לפוליטיקה.
3. הבנת הקשיים העולים כתוצאה ממערכת בחירות ומקמפיין.
4. הקניית דרכים לניהול וכוח פוליטי פורה ומעמיק.
5. התבוננות על מקורות ישראל כצוהר לתרבות פוליטית ראויה.

מטרות בתחום הידע:

1. הכרת נושא ההגינות הפוליטית.
2. "תרבות פוליטית"
3. הכרת הסיפור על "מלך קציא".

מושגים מרכזיים:

1. צדק והגינות – במישור הדתי ובמישור האזרחי

2. תרבות פוליטית

רקע – למורה:

להלן הסיפור התלמודי העוסק במעשה משפט ודין בהקשר ממוני. ניתן לגזור מהסיפור מסרים עקרוניים יותר בהקשר ליחסים חברתיים ומוסר בכלל, ועל כן מתבסס השיעור.

בראשית רבה, פרשה ל"ג א'¹

אלכסנדרוס מוקדון הלך למלכות קציה שמעבר להרי החושך....

אמר להם: לא נצרכתי לדעת אלא כיצד אתם דנים.

בשעה שישב עמם, בא אדם אחד כשהוא קובל על חברו. אמר: איש זה מכר לי חורבה אחת

ומצאתי בה אוצר. חורבה קניתי, אוצר לא קניתי.

זה שמכר אמר: שדה וכל מה שבה מכרתי.

אמר [=הדיין]: לאחד מהם: יש לך בן זכר?

אמר לו: כן. אמר לאחר: יש לך בת? אמר לו: כן.

אמר [=הדיין]: לך השא את זאת לזה ויהא הממון לשניהם.

ראהו [=את אלכסנדר כשהוא] יושב תמה.

אמר לו: מה, לא דנתי היטב?

אמר לו: כן.

אמר לו: אילו היה אצלכם, איך הייתם דנים?

אמר לו: הורגים את זה ואת זה, והמלכות נוטלת ממון שניהם.

אמר לו: יש אצלכם גשם יורד? אמר לו: כן!.

יש אצלכם שמש זורח? אמר לו: כן!

יש אצלכם בהמה דקה? אמר לו: כן.

אמר לו: תיפח רוחו של אותו אדם. לא בזכותכם מטרות [=גשמים] יורדים עליכם, ולא בזכותכם

השמש זורח עליכם, אלא בזכות הבהמה הדקה, שכתוב: "אדם ובהמה תושיע ה'" (תהילים לו, ז)

- אדם בזכות בהמה, תושיע ה'.

המושג המרכזי בסיפור: צדק ויושרה. הצדק והיושרה במובן הממוני נבחנים לא רק כאשר הדבר

משרת את האינטרס שלי אלא גם, ואולי במיוחד, כאשר האינטרס שלי עלול להיפגע (ולא חשוב

מהו האינטרס: פוליטי, ממוני או אישי). הסיפור מראה איך כל צד במחלוקת מתבונן על ה"צדק"

בצורה טהורה, והתבוננות זאת מביאה אותם לטעון טענות הנוגדות את האינטרס שלהם.

העברת הסיפור התלמודי למישור הפוליטי:

- ביקורת או הערכה למועמד / מפלגה / עמדה פוליטית - גם כאשר הדבר אינו משרת אותי פוליטית.
- דרישת אמות מוסר שוות בין ליריבי הפוליטיים ובין לחברי הפוליטיים.

¹ הסיפור מופיע גם בירושלמי, בבא מציעא, פרק ב' הלכה ה (דף ח).

- תמיכה במעשיו של מועמד שאיני רוצה בהצלחתו הפוליטית. או לחילופין ביקורת כלפי מועמד שאני רוצה בהצלחתו הפוליטית.
- הודאה בטעות של מנהיג פוליטי.
- ישנן כמובן דוגמאות נוספות.

מהלך השיעור:

- פתיחה: מהו צדק לדעתכם? סבב קצר, לכתוב על הלוח.

שלב א': לימוד המקור וגזרת העיקרון היסודי

- לימוד הסיפור "מלך קציא": ניתן לקיים את הלימוד במליאה וניתן לקיימו בחברותא ולסכם את המהלך במליאת הכיתה.
- ניתוח משותף בכיתה לאור שאלות מנחות.
- לאור הסיפור – כיצד נגדיר צדק והגינות?

שלב ב': דיון

- חלק א': העברה לשדה הפוליטי – כיצד נראית פוליטיקה הוגנת?
- חלק ב': האם זה אפשרי ומדוע זה לא קורה?

שלב ג' – יישום ורפלקציה

- יישום: ניסיון לייצר ויכוח פוליטי ממקום הוגן דרך התלמידים.
- רפלקציה: מה הדבר עושה לדיון הפוליטי? מה הוא מחולל ברמה האישית?

שאלות מלוות לשיעור - בפירוט

- ניתוח הסיפור:
- מהו הרעיון היסודי שמעביר הסיפור ביחס לעיקרון הצדק במישור הממוני?
- איזה כלל עקרוני ביחס לצדק באשר הוא (בלי ההקשר הממוני) ניתן לנסח מתוך הסיפור?

שאלות לדיון - העברה לשדה הפוליטי:

1. כיצד ניתן להמיר את העיקרון הנ"ל למישור ניהול הוויכוח הפוליטי בכלל ובזמן בחירות בפרט?

2. האם שיח פוליטי כזה אפשרי? מדוע? ומדוע זה לא קורה בפועל?

שלב ג' – יישום ורפלקציה

- יישום: בחרו סוגיה פוליטית העומדת על סדר היום, ונסו ליישם את העיקרון עליו דיברתם בשיח פוליטי עכשווי בתוך הקבוצה.
- רפלקציה: איך הייתה החוויה של השיח הפוליטי הזה? מה היה בו ומה לא היה בו? מה היו התחושות האישיות? כיצד הדבר השפיע על הדיון עצמו (הנושא הנידון)?

רפלקציה:

עשויות לעלות הנקודות הבאות:

1. השיח נעשה פחות יצרי ויותר ענייני.
2. יותר רוגע בשיח.
3. השיח יותר משעמם/ פחות מעניין.
4. הבנתי יותר טוב את הצד השני.
5. הצלחתי לזהות את המורכבות בנושא הפוליטי הנידון. זה לא "שחור לבן".
6. יצאתי רגוע מהשיח.
7. הרגשתי שהקשיבו לי בגלל שאני הקשבתי.
8. כמו בסיפור: ישנה "התקרבות" בינינו.

שיעור שני

תרבות השיח ועומק השיח במערכת בחירות:

מטרות השיעור:

1. הבנת הקשיים העולים כתוצאה ממערכת בחירות ומקמפיון.
2. אבחנה יסוד בין סובלנות לפלורליזם.
3. הקניית דרכים לניהול וכוח פוליטי פורה ומעמיק.
4. התבוננות על מקורות ישראל כצוהר לתרבות פוליטית ראויה.

מושגים מרכזים:

1. סובלנות.
2. שיח פלורליסטי.
3. קמפיון בחירות.
4. שיח דיאלוגי

רעיון מארגן מרכזי:

תרבות השיח משפיעה על השיח עצמו. ככל שנסגל לעצמנו יותר יכולת של הקשבה נוכל להתייחס בצורה מדויקת יותר לטענות הצד השני, להבין יותר טוב את עמדתו וכך גם את עמדתנו שלנו.

יחידת פתיחה:

המורה יבקש מהתלמידים להתחלק לשתי קבוצות, אלו המזדהים יותר עם עמדות שמאל ואלו המזדהים יותר עם עמדות ימניות.

לאחר מכן נציג בפני הכיתה תמונות של מועמדים מימין ומשמאל ונבקש מכל קבוצה להתייחס באופן אינטואיטיבי למועמדים המייצגים את הקבוצה שלהם.

כדי מאוד לכתוב על הלוח מה שאומרת כל קבוצה כלפי כל מועמד.

לאחר מכן נבקש מכל קבוצה להתייחס למועמדים באופן הבא: לומר היגד טוב טוב על מועמד המייצג את עמדת הקבוצה השנייה או להעביר ביקורת על המועמד המייצג את קבוצתם הם.

שאל: מדוע ישנו פער בין מה שנאמר ב"שליפה" אינטואיטיבית לבין מה שנאמר לאחר הנחיות וחשיבה? מה מלמדת תופעה זו עלינו כחברה?

שלב ב' - מקור

נביא בפני התלמידים את המשנה (אבות פ"ה, ז) וניתן להם כמה דקות ללמוד את המשנה בחברותא.

שאלה מנחה ללימוד :

- נסו להסביר במילים שלכם את המידות של החכם ואת מידות הגולם.
- נסו להסביר מדוע אלו מידות ה"חכם" ואלו מידות ה"גולם"
- מדוע חכמים בחרו במילה "גולם" ולא "טיפש"?

משנה מסכת אבות, פרק ה משנה ז:

שבעה דברים בגולם ושבעה בחכם ;

חכם :

אינו מדבר בפני מי שהוא גדול ממנו בחכמה ובמניין
ואינו נכנס לתוך דברי חברו,
ואינו נבהל להשיב,
שואל כעניין ומשיב כהלכה,
ואומר על ראשון- ראשון ועל אחרון- אחרון,
ועל מה שלא שמע, אומר לא שמעתי,
ומודה על האמת.
וחלופיהן בגולם.

נאסוף מספר התייחסויות למשנה במליאה.

נצפה בסרטונים הבאים : (ניתן להביא שני סרטונים אחרים שמעבירים את המסר). לפניכם קטע אחד מתוך הכנסת והשני מתוך תכנית טלוויזיה. שימו לב: תוכן הדיון אינו חשוב! יש דגש על השוני שבניהול הדיון:

- דיון בכנסת – על דברי הביקורת של ח"כ שקד על בית המשפט העליון (רצוי לראות את הקטע במלואו)

<https://www.youtube.com/watch?v=Z7rjddq5CCM>

- דיון על חוק הלאום – בתכנית "דיון נוסף" – יש לראות רק מספר דקות (לא משנה מאיזה שלב בשיחה).

<https://www.youtube.com/watch?v=NqBprMjCyLs>

דיון בכיתה באמצעות השאלות הבאות (או חלקן) לאור הסרטונים והמשנה שנלמדה קודם לכן:

- כיצד השפיע עליכם הדיון בכנסת? כיצד השפיע עליכם הדיון שהתקיים באולפן?
- לאור הסרטונים שראיתם ולאור תוכן המשנה: במה מתמקד ה"גולם" ובמה ה"חכם"? נסו לחשוב מה מייצר את ההבדל בין הדיון בכנסת לבין הדיון באולפן?

- בחרו שניים או שלושה כללים מתוך שבעת הכללים במשנה – שמבחינתכם הם קריטיים לניהול הוויכוח הפוליטי. מדוע בחרתם דווקא בהם?
  - **סדנה: התחלקו לזוגות. בחרו סוגיה פוליטית שנמצאת במחלוקת. נהלו וויכוח על הסוגיה ביניכם על פי הכלל הבא:**
    - צד א' משמיע את דעתו וטיעונו. הצד השני לא מגיב כלל.
    - כשצד א' מסיים. אומר המאזין: "שמעתי אותך אומר ש...." וחוזר על דברי חברו (משתדל באופן מדויק). אם יש מקום לתיקון, צד א' מתקן.
    - רק לאחר מכן ייענה צד ב' לטענות צד א'.
    - כשצד ב' משמיע את תשובתו, צד א' מקשיב ומאזין בשקט על פי הכללים הנ"ל. וחוזר חלילה.
- משך הפעילות: 10 דקות.

לאחר מכן – רפלקציה על הפעילות:

- תובנות מתוך הפעילות, אבחנות, מחשבות.
- מה הרגשתם? האם זה היה קשה? אם כן מה היה קשה?
- האם הצלחתם להבין טוב יותר את דברי הצד השני? האם זה שינה משהו בהתייחסותכם לסוגיה?

ברפלקציה יכולות לעלות הנקודות הבאות:

1. היה קשה מאוד להתרגל להקשיב ללא תגובה מיידית.
2. מכיוון שידעתי שמישהו במאמת מקשיב לי נזהרתי בדבריי ואמרתי אותם מתוך מחשבה.
3. הרגשתי שהייתה לי הזדמנות להעביר את המסר שלי.
4. הבנתי את הצד השני והבנתי מה הוא טוען כנגדי.
5. הבנתי יותר טוב את עצמי.
6. הרגיש לי דיון רדום מעט. לא היה אש, לא היה אקשן.
7. יש משהו בצד השני.
8. לא יודע כבר מה אני חושב בעניין? היו לו טענות טובות.
9. יצאתי רגוע.
10. הרגשתי שאני חשוב ושגם החבר שלי חשוב.

סיכום:

ראינו שהאופן שבו מתקיים הדיון מאפשר לנו לעמוד על שתי נקודות מרכזיות:

1. סובלנות – היכולת שלי להקשיב גם לדברים שקשים לי, לתת מקום על מנת שגם לי ייתנו מקום. יש כאן "אמנה חברתית - פוליטית" אלחם בדעתך אבל אלחם גם על מנת שאתה תוכל להשמיע אותה.

2. פלורליזם – הבנה נוספת, דיון ראוי, מכבד, מקשיב – כל אלה מאפשרים הבנה טובה יותר של העמדות השונות, ראייה מורכבת לצד הנחה שהאמת והמציאות אינם שחור או לבן.